

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 8 juni 1934 kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag, jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 18 maj 1934 avlåten proposition, nr 277, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen *dels* bemyndiga riksgäldskontoret att till ett belopp av högst 16 miljoner kronor tillhandahålla medel för statens medverkan i enlighet med av föredragande departementschefen förordade grunder till rekonstruktion av Hellefors Bruks Aktiebolag; *dels ock* medgiva, att den enligt 1933 års riksdags beslut åt bolaget beviljade krediten av statsmedel må intill ett belopp av 1,500,000 kronor av bolaget åtnjutas till dess rekonstruktionen av bolaget genomförts.

Kungl. Maj:ts förevarande proposition, vilken hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har efter överenskommelse mellan stats- och bankoutskotten behandlats av sammansatt stats- och bankoutskott.

Till det sammansatta utskottet hava vidare från bankoutskottet överlämnats två till bankoutskottet hänvisade likalydande *motioner*, väckta den ena under nr 374 i första kammaren av herr *Johansson, Johan Bernhard*, jämte sju av kammarens övriga ledamöter, och den andra under nr 651 i andra kammaren av herr *Lindman* jämte sju av kammarens övriga ledamöter.

I motionerna hemställes, »att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 277».

Beträffande motiveringen för de framställda förslagen får utskottet, i den mån redogörelse för förslagen ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionen I: 374.

Såsom ett led i den statliga stödaktion, som år 1922 befanns nödvändig för att rädda Wermlands Enskilda bank från sammanbrott, ingick, att banken befriades från vissa tyngande engagemang. Bland dessa engagemang ingingo fordringar å det dåvarande Wargöns Aktiebolag till belopp av omkring 20 miljoner kronor, vilka provisoriskt övertogs av

riksbanken och sedermera överflyttades på Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 genom ett dess dotterbolag, Aktiebolaget Igo.

Med hänsyn till inträdda betalningssvårigheter för Wargöns Aktiebolag företogs i slutet av år 1924 och början av år 1925 rekonstruktion av detta bolag, som i samband därmed ändrade sitt namn till Hellefors Bruks Aktiebolag. Bolagets fastigheter och rörelse vid Vargön och vid Laxå överlätos på särskilda aktiebolag. Rörelsen vid Vargön övertogs av ett nybildat Wargöns Aktiebolag och rörelsen vid Laxå av det dåvarande förvaltningsbolaget Laxå Bruks Aktiebolag, som för ändamålet ombildades. Aktiekapitalet i det gamla Wargöns Aktiebolag nedsattes från 40 miljoner kronor till 10 miljoner kronor, som blev stamaktiekapital i Hellefors Bruks Aktiebolag. Det genom aktiekapitalets nedsättning frigjorda beloppet, 30 miljoner kronor, överfördes till reservfonden. Med anlitan av den sålunda ökade reservfonden verkställdes avskrivningar å vissa bolagets balansvärden, huvudsakligen å de tillgångar, som tillföll Hälleforsbolaget och Laxåbolaget. Kreditkassan medverkade vid rekonstruktionen på så sätt, att Aktiebolaget Igo i utbyte för sin kvarstående fordran å bolaget tog 5 ½ procent preferensaktier å sammanlagt 19.5 miljoner kronor i Hellefors Bruks Aktiebolag. Aktiekapitalet i Laxå Bruks Aktiebolag, 4 miljoner kronor, övertogs i sin helhet av Hälleforsbolaget. Av aktiekapitalet i det nybildade Wargöns Aktiebolag erhöi Wermlands Enskilda bank i kvittning för motsvarande fordringsbelopp 7 procent preferensaktier å tillhoppa 6 miljoner kronor. Stamaktiekapitalet, likaledes å 6 miljoner kronor, övertogs av Hälleforsbolaget.

Utom preferensaktiekapitalet äger Kreditkassan genom Aktiebolaget Igo 1,500,000 kronor av stamaktiekapitalet i Hellefors Bruks Aktiebolag.

Sedan finansieringssvårigheter uppstått för Hälleforsbolaget, framlade Kungl. Maj:t till 1933 års riksdag proposition, nr 249, angående stöd åt bolaget. Denna proposition motiverades i första hand med det starka samhällsintresse, som särskilt under då rådande förhållanden på arbetsmarknaden knöte sig till ett uppehållande av bolagets rörelse. Propositionen hade föregåtts av förhandlingar, som av chefen för finansdepartementet förts med representanter för bolaget och för den kreditgivande banken, Skandinaviska Kreditaktiebolaget. Därunder hade alternativa utvägar till vinnande av det avsedda syftet, tillvaratagandet av statens intressen i bolaget och uppehållandet av driften, varit under övervägande. Det alternativ, för vilket Kungl. Maj:t stannade och som således blev propositionens föremål, var att bolaget genom kredithjälp skulle sättas i tillfälle att tills vidare under ett års tid fortsätta sin verksamhet. Staten och banken skulle enligt förslaget lämna bolaget ytterligare kredit intill ett belopp av 3 miljoner kronor, löpande utan ränta. För beredande av medel för den kredit, som skulle lämnas av staten, föreslogs upptagande å riksstaten för budgetåret 1933/1934 av ett anslag å 1.5 miljon kronor.

Riksdagen biföll propositionen, dock att riksdagen i fråga om finansieringen av den på staten belöpande andelen av krediten så tillvida avvek från Kungl. Maj:ts förslag, att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att för ändamålet anlita 1.5 miljon kronor av det å tilläggsstat för budgetåret 1932/1933 under femte huvudtiteln anvisade anslaget till bekämpande av arbetslösheten.

Med stöd av riksdagens bemyndigande och enligt av riksdagen godkända grunder avslöts den 28 juni 1933 mellan staten och Skandinaviska Kreditaktiebolaget *avtal* om företagens finansiering för tiden intill den 1 juni 1934. Avtalets huvudpunkter äro, *att* banken förpliktar sig att icke utan Kungl. Maj:ts medgivande före den 1 juni 1934 kräva betalning av bolaget eller dess dotterbolag för nu gällande förbindelser, för vilka bolaget eller något dess dotterbolag står i betalningsansvar, med undantag dock för förfallande räntor, samt att intill nämnda dag i vanlig ordning diskontera av bolagen utställda varuväxlar, *att* å bolagets löpande krediter hos banken med visst undantag skall till och med den 31 maj 1934 ränta utgå efter en räntesats bestämd i förhållande till riksbankens växeldiskonto, *att* staten och banken lämna bolaget under tiden till och med den 31 maj 1934 ytterligare kredit intill ett belopp av 3 miljoner kronor, löpande utan ränta, till vilken kredit staten och banken bidra med hälften vardera, *samt att* staten förpliktar sig att, därest icke senast den 31 maj 1934 bankmässigt betryggande säkerhet ställes för bolagets förbindelser gentemot banken eller överenskommelse träffas rörande den fortsatta finansieringen av bolaget, till banken utan vederlag eller villkor i övrigt överlåta Kreditkassan direkt eller indirekt tillhöriga aktier i bolaget ävensom statens fordran hos bolaget och dess dotterbolag på grund av den nyssnämnda ytterligare krediten.

Sedermera har banken förklarat sig vilja modifiera avtalet i så måtto, att, därest staten önskade bibehålla sitt ägareintresse i Hälleforskoncernen, banken avstode från sin fordran å det belopp, som banken i enlighet med avtalet tillskjutit för företagens drift under avtalstiden, jämte ränta å samma belopp.

Av statens andel av krediten — 1.5 miljon kronor — har hittills tagits i anspråk 792,000 kronor.

I skrivelse den 28 april 1934 till styrelsen för Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 har *styrelsen för Hällefors Bruks Aktiebolag* framlagt utredning och förslag rörande Hälleforskoncernen och därvid framhållit, bland annat, följande.

Bolagets otillfredsställande räntabilitet i förening med den svaga likviditeten gjorde en rekonstruktion av bolaget ofrånkomlig. Härvid måste särskild hänsyn tagas till anläggningarnas geografiska läge och därav föranledda höga fraktkostnader, vilka synnerligen menligt invercade på tillgångarnas värde och företagens räntabilitet. Om nuvarande konjunktur lades till grund för en beräkning av förräntningsmöjligheterna, syntes det vara uppenbart, att bolagets svävande bankskuld — vilken vid ut-

gången av maj 1934 beräknades uppgå till i runt tal 15.4 miljoner kronor — borde förvandlas till aktiekapital samt att detta i samband därmed nedbringades till den omfattning, som motsvarades av tillgångarnas beräknade nuvarande värde. Enligt en i skrivelsen intagen approximativ rekonstruktionsbalans per den 31 december 1933 skulle aktiekapitalet uppgå till 16 miljoner kronor och reservfonden till 1.6 miljon kronor. Då enligt detta rekonstruktionsförslag 15 miljoner kronor av aktiekapitalet skulle tillskjutas genom bankskuldens förvandling till aktiekapital, skulle av statens ursprungliga intresse i Hälleforsbolaget återstå endast 2.6 miljoner kronor utöver Kreditkassans genom stödaktionen uppkomna fordran.

Med hänsyn till möjligheten av att ett ytterligare uppskov med avgörandet beträffande bolagets framtida gestaltning skulle ur statens synpunkt kunna anses önskvärt hade styrelsen funnit sig böra — ehuru styrelsen varit medveten om att allvarliga olägenheter skulle vara förknippade med en fortsättning av det nuvarande interimsförhållandet — under hand hänvända sig till Skandinaviska Kreditaktiebolaget med förfrågan. Huruvida banken vore villig medverka till en förlängning av avtalet mellan staten och banken intill utgången av maj månad 1936.

Banken hade emellertid avböjt denna framställning under framhållande av, att ett förlängt interimstillstånd skulle vara till förfång för företaget. I detta sammanhang hade banken förklarat, att, för den händelse staten önskade bibehålla sitt ägareintresse i Hälleforskoncernen, banken ansåge sig i ställda panter hava betryggande säkerheter för 10,000,000 kronor av bolagets skuld till banken. Av denna skuld på 15,400,000 kronor skulle sålunda 5,400,000 kronor behöva förstärkt säkerhet.

I frågan, huruvida staten borde — då alltså ett slutgiltigt avgörande nu måste träffas — behålla sitt intresse i Hälleforskoncernen genom att ställa den begärda fyllnadssäkerheten för bolagets förbindelser gentemot banken, eller om staten borde i enlighet med det i fjol träffade avtalet till banken utan vederlag överlåta Kreditkassans aktier i bolaget ävensom statens fordran hos detsamma, ville det synas styrelsen som om ytterligare kapitalinvestering i Hälleforskoncernen med de risker, som därmed vore förenade, icke vore fran statens sida motiverad vare sig av det återstående värdet av statens intresse i bolaget eller av förräntningsmöjligheterna.

Därest banken i fortsättningen bleve ägare till företaget, syntes det enligt styrelsens uppfattning vara att antaga, att det betydande ekonomiska intresse, som banken därmed övertog, samt den sociala hänsynen till den befolkning, vars utkomst vore beroende av företaget, skulle föranleda banken att alltjämt i möjligaste mån använda företagets produktionskapacitet. Ur social synpunkt syntes sålunda icke föreligga skäl för staten att ikläda sig några nya risker.

I anslutning härtill tillråder styrelsen, att Kreditkassan direkt eller indirekt tillhöriga aktier i Hällefors Bruks Aktiebolag ävensom den fordran hos bolaget, som må tillkomma Kreditkassan på grund av den lämnade krediten, överlåtes till banken.

Styrelsen för Kreditkassan har anfört, att styrelsen, som befarade att de av bolagsstyrelsen framlagda kalkylerna vore väl optimistiska, för sin del med stöd av de uppgifter om Hälleforsbolagets ställning och framtidsutsikter, som lämnats i bolagsstyrelsens skrivelse, samt av de upplysningar om företaget, som på annat sätt inhämtats, bildat sig den uppfattningen,

att, om ej en nu oförutsebar och bestående prisförhöjning inträdde för de varor, som av bolaget producerades, Hälleforsengagemanget i statens hand torde bliva förlustbringande.

Kreditkassans styrelse hemställde därför om utverkande åt styrelsen av bemyndigande att, på sätt i 1933 års avtal förutsatts, avhända kassan dess intresse såsom aktieägare i och långgivare till Hellefors Bruks Aktiebolag.

Länsstyrelsen i Örebro län har ansett det i hög grad önskvärt att ett slutligt avgörande av frågan snarast möjligt komme till stånd.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län har förordat en förnyad överenskommelse med banken om ytterligare ett års uppskov med frågans avgörande.

Kommerskollegium och fullmäktige i riksgäldskontoret hava tillstyrkt bifall till styrelsens för Kreditkassan hemställan. Reserveranter inom riksgäldsfullmäktige hava däremot uttalat sig för att staten borde taga risken av att ställa säkerhet för bolagets förbindelser till banken.

Föredragande departementschefen har för egen del anført i huvudsak följande.

Då det gäller att avgöra vilken åtgärd, som i den nu förevarande situationen är att tillråda, erinrar jag till en början därom, att riksdagen vid sitt bifall till fjolårets proposition i ämnet framhöll, att stödaktionen borde betraktas som en rent tillfällig, huvudsakligen av sociala skäl betingad åtgärd. Riksdagen betonade tillika, att, med hänsyn till att en omsvängning i konjunkturläget börjat skönjas, ett uppskov med frågans avgörande vore önskligt i avvaktan på konjunkturernas utveckling. Ett sådant uppskov skulle, enligt riksdagens mening, självfallet medföra ökade möjligheter till ett säkrare bedömande av frågan. Ej minst med hänsyn till den fortsatta stigande tendensen i konjunkturutvecklingen och svårigheten i och för sig att draga bestämda slutsatser ur erfarenheterna från den relativt korta tid, som förflutit från stödaktionens inledande, skulle ett ytterligare uppskov med det slutliga ståndpunktstagandet i frågan ha varit önskvärt. Bolagets styrelse har även hänvänt sig till banken med förfrågan, huruvida banken vore villig medverka till en förlängning av avtalet mellan staten och banken intill utgången av maj månad 1936. Banken har emellertid motsatt sig att lämna en dylik medverkan, och därmed torde tanken på ytterligare uppskov med frågans slutliga lösning hava förfallit. I den sålunda uppkomna situationen träda bestämmelserna i avtalet av den 28 juli 1933 i tillämpning, och banken äger alltså påfordra att, därest icke dess fordringar hos bolaget inlösas eller betryggande säkerhet ställes för desamma, statens aktier i bolaget utan vederlag överlätas å banken. Emellertid har banken utfäst sig att icke påkalla tillämpning av denna bestämmelse i avtalet förrän riksdagen tagit ställning till den nu föreliggande frågan.

Jag erinrar vidare därom, att bolagets styrelse konstaterat, att bolagets ekonomiska ställning gör en rekonstruktion av detsamma ofrånkomlig. Då en sådan lärer förutsätta åtminstone större delen av bankskuldens förvandling till aktier synes utvägen att uppfylla avtalet genom ställande av säkerhet för skulden icke kunnat tillgripas.

De alternativa utvägar, som under nu angivna förhållanden stå öppna, äro överlåtande av statens aktier å banken och statens övertagande av

bankens fordringar genom inlösande av desamma. Med hänsyn till de omständigheter, som, enligt vad jag förut utvecklade, kunnat anföras för ett ytterligare uppskov med frågans slutliga lösning, torde nödvändigheten att redan nu träffa avgörandet medföra, att, vilkendera utvägen än väljes, valet ej kan ske annat än med tvekan.

Såsom jag förut erinrat, framhöll riksdagen i fråga om fjolårets stödaktion, att denna vore betingad huvudsakligen av sociala skäl. Den av länsstyrelsen i Örebro län förebragda utredningen i ärendet visar, att inom vissa kommuner omkring 90 procent av befolkningen är direkt beroende av Hälleforsbolagets och dess dotterbolags verksamhet. Och inför 1933 års riksdags vederbörande utskott upplystes, att av fem kommuners sammanlagda folkmängd, cirka 15,600 personer, över 12,400 hade sin försörjning från samma bolag. Visserligen har det antagits, att banken, därest den övertog aktierna i bolaget, skulle fortsätta driften på sådant sätt, att för bygdens befolkning ur försörjningssynpunkt menliga verkningar komme att undvikas. De förändrade konjunkturerna hava otvivelaktigt medfört, att utnyttjandet av företagens produktionskapacitet för närvarande är ekonomiskt lönande, och farhågorna för ett nedläggande eller en inskränkning av driften framtråda på grund därav ej med samma styrka som tidigare. Emellertid nödgas man räkna med att, därest företaget kommer i enskild hand, hänsynen till ortsbefolkningens försörjningsmöjligheter kommer att skjutas i bakgrunden. En väsentlig del av den nuvarande arbetarstammen sysselsättes i företagens förädlingsindustri, och det är ingalunda uteslutet, att ur privatekonomisk synpunkt en sådan omläggning av denna verksamhet under vissa omständigheter kan komma att framstå såsom motiverad, varav driftnedläggelse inom Hälleforskoncernen måste följa. De sociala olägenheterna av statens uppgivande av sitt intresse i företaget få alltså icke heller i nuvarande läge underskattas.

Redan vid framläggandet av fjolårets proposition i ämnet anförde jag, att enligt min mening ett uppgivande av statens intresse i företaget skulle ur rent affärsmässig synpunkt vara försvarligt endast om det kunde på någorlunda säkra grunder antagas, att aktierna icke för framtiden representerade något värde, men att den dåvarande tidpunkten vore i hög grad olämplig, om det gällde att bilda sig en definitiv uppfattning om livsdugligheten hos ett företag sådant som det förevarande. Detta framginge även av de verkställda utredningarna, vilka enligt min mening icke berättigade till att för det dåvarande helt uppgiva statens kapitalinsats i företaget. En omständighet, som jag därvid tillmätte betydelse, var, att de åtgärder för fabrikernas utbyggande och driftens rationalisering, som med betydande ekonomiska uppoffringar ägt rum under tidsperioden 1925—1930, på grund av den därefter inträdande lågkonjunkturen i stort sett icke ännu fått visa sina verkningar. Vad jag sålunda anført synes mig alltjämt äga giltighet. För att staten skulle utan vederlag avhända sig sina aktier i bolaget synes mig sålunda situationen böra vara den, att aktierna med sannolikhet måste antagas sakna nämnvärt värde i statens hand.

När det gäller att bedöma aktiernas värde, vill jag hänvisa till den av bolagets styrelse uppgjorda approximativa rekonstruktionsbalansen per den 31 december 1933, enligt vilken, utöver Kreditkassans genom stödaktionen uppkomna fordran, ett belopp av 2,600,000 kronor skulle representera statens nuvarande intresse i bolaget. Enligt denna beräkning

skulle bolagets samtliga fonder, dess stamaktiekapital och större delen av preferensaktiekapitalet hava förbrukats men preferensaktierna dock representera ett visst återstående värde.

Av det anförda torde framgå, att jag icke finner tillräckliga skäl föreliggande för staten att nu utan vederlag överlåta till banken sina aktier och fordringar i företaget.

Jag anser mig i detta sammanhang ej böra underlåta att nämna, att jag till banken framställt förfrågan, huruvida denna vore villig att utgiva någon ersättning för övertagandet av statens aktier i bolaget men att bankens styrelse nekande besvarat denna fråga.

Med fasthållande av att en rekonstruktion av bolaget är en nödvändig betingelse för dess fortsatta livsduglighet återstår då utvägen att staten infriar bankskulden och att den staten sålunda tillkommande fordringen hos bolaget i samband med rekonstruktionens genomförande förvandlas till staten tillhöriga aktier i det nybildade företaget. Det bör härvid framhållas, att bankskulden, som vid senaste årsskiftet upptogs till omkring 15.4 miljoner kronor, enligt bankens förklaring till ett belopp av 10 miljoner kronor motsvaras av betryggande pantsäkerheter. Den ökade risk, staten genom bankskuldens infriande ikläder sig, torde således enligt denna beräkning begränsa sig till ett belopp av 5.4 miljoner kronor.

I fråga om sättet för genomförande av en rekonstruktion av bolaget torde någon viss detaljerad plan icke för närvarande kunna förordas. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter närmare utredning och efter hörande av Kreditkassans styrelse besluta härom. Så mycket torde dock redan nu vara klart, att rekonstruktionen bör ske genom ombildning av bolaget till ett nytt företag, därvid den av staten inlösta bankskulden förvandlas till aktier i statens ägo. Ett förfarande, som innebure en nedsättning av det nuvarande bolagets aktiekapital, torde nämligen knappast vara möjligt att genomföra. Till ledning för bedömning av de grunder, enligt vilka rekonstruktionen i huvudsak kan genomföras, torde tjäna dels av bolagets förutvarande styrelse uppgjorda alternativa förslag, vilka äro redovisade i Kungl. Maj:ts proposition nr 249 till 1933 års riksdag, dels av den nuvarande styrelsen uppgjort förslag, intaget i styrelsens förenämnda skrivelse av den 28 april 1934.

De medel, som bliva erforderliga för statens medverkan till en rekonstruktion av Hälleforsbolaget i enlighet med i det föregående angivna grunder, torde böra tillhandahållas av riksgäldskontoret. Av vad jag förut anförde torde framgå, att den av mig förordade utvägen förutsätter, att staten övertager bankens hela kvarstående fordran på bolaget. Med hänsyn härtill bör det belopp, intill vilket riksgäldskontoret bör bemyndigas att medverka vid rekonstruktionen, bestämmas till förslagsvis 16 miljoner kronor. Jag erinrar emellertid härvid, att, såsom förut antytts, den från banken övertagna fordringen ej under alla omständigheter behöver i sin helhet gå i utbyte mot aktier i det vid rekonstruktionen nybildade bolaget, utan att det kan tänkas, att en del av fordringens belopp kvarstår såsom en del av det nya bolagets skuld till staten.

Enligt de av 1933 års riksdag godkända grunderna för stöd åt Hälleforsbolaget skulle staten under tiden till och med den 31 maj 1934 lämna bolaget kredit intill ett belopp av 1.5 miljon kronor, vartill medel bereddades genom bemyndigande för Kungl. Maj:t att anlita det å tilläggsstaten för budgetåret 1932/1933 till bekämpande av arbetslösheten anvisade reservationsanslaget. Då ifrågavarande kredit ingår såsom ett led i 1933 års avtal om stöd åt bolaget och sålunda förfaller med den förändring, som

nu ifrågasättes, torde riksdagens medgivande böra inhämtas därtill, att kredit intill nämnda belopp allt fortfarande må av bolaget åtnjutas till dess rekonstruktionen av bolaget genomförts.

Utskottet.

Enligt ovanberörda den 28 juni 1933 mellan staten och Skandinaviska Kreditaktiebolaget träffade avtal äger banken efter den 31 maj innevarande år påfordra att, därest icke dess fordringar hos Hellefors Bruks Aktiebolag inlösas eller betryggande säkerhet ställes för desamma, statens aktier och fordran i bolaget utan vederlag överlätas å banken. Departementschefen har framhållit, att med hänsyn till bolagets behov av rekonstruktion avtalet icke syntes kunna uppfyllas genom ställande av säkerhet för bolagets bankkulder, varför staten alltså endast hade att välja mellan att antingen överlåta sina aktier å banken eller övertaga bankens fordringar genom inlösande av desamma.

Då det gäller att i nu förevarande läge avgöra, vilkendera av dessa utvägar staten bör välja, torde till en början böra erinras, att statens nuvarande engagemang i Hälleforskoncernen tillkommit på grund av en statlig stödaktion, som år 1922 befanns nödvändig för att rädda Werm-lands Enskilda Bank från sammanbrott. Genom detta nödtvungna engagemang, uppgående till omkring 20 miljoner kronor, blev staten huvudintressent i koncernen. Redan vid statens inträde i företaget var Hälleforsbolaget ett ekonomiskt betryckt företag; någon inkomst från engagemanget har icke kommit staten till godo. Sedan finansieringssvårigheter uppstått för bolaget, framlade Kungl. Maj:t till 1933 års riksdag proposition angående stöd åt bolaget. Denna stödaktion avsåg att genom kredit-hjälp bereda bolaget tillfälle att tillsvidare under ett år fortsätta sin verksamhet under ett slags moratorietillstånd. Varken Kungl. Maj:t eller riksdagen ansåg skäl föreligga, att staten år 1933 skulle genomföra den rekonstruktion av bolaget, som påkallades av dess ekonomiska ställning och till vilken förslag framlagts av den dåvarande styrelsen. I stället träffades med bolagets bankförbindelse, Skandinaviska Kreditaktiebolaget, det avtal, vars löptid nu utgått och med vilket, bland annat, avsågs att bereda staten möjlighet till ett säkrare bedömande av frågan om statens framtida förhållande till företaget.

Bolagets ekonomiska utveckling under det senast avslutade räkenskaps-året har icke varit ägnat att minska den tvekan om lämpligheten av statsintressets bibehållande i bolaget, som gjorde sig gällande vid frågans behandling i fjol. Resultatet av bolagets rörelse under år 1933 utvisar, oaktat dess produktionskapacitet inom de flesta verksamhetsgrenarna under året utnyttjats i full utsträckning, en förlust å 1.6 miljoner kronor. Ehuru de nu rådande, för bolaget jämförelsevis gynnsamma konjunkturerna antagligen komma att medföra ett förbättrat driftresultat under innevarande år, synes det uppenbart, att företaget på grund av olika, i propositionen närmare berörda orsaker har mycket små utsikter att i varje fall utan

en omfattande rationalisering bliva livskraftigt. Men även bortsett härifrån, är en omedelbar rekonstruktion av bolaget oundgängligen nödvändig. Därest, såsom i propositionen föreslås, staten skulle kvarstå såsom företagets ägare, skulle detta innebära, att staten måste verkställa denna rekonstruktion och tillhandahålla härför erforderliga medel. För ändamålet har i propositionen beräknats ett belopp av 16 miljoner kronor, vilket belopp ungefär motsvarar bolagets nuvarande bankskuld. Härtill kommer, att för företagets rationalisering m. m. ytterligare kapitaltillskott torde bli erforderliga. Garanti för att staten skulle erhålla skälig avkastning å sina nya insatser i företaget förefinnes icke; under alla förhållanden torde någon förräntning av statens nuvarande aktieinnehav icke vara att påräkna.

Departementschefen har icke funnit tillräckliga skäl föreligga för staten att nu utan vederlag överlåta till banken sina aktier och fordringar i bolaget, då dessa enligt hans uppfattning måste representera ett visst återstående värde. I sådant avseende har departementschefen åberopat en inom bolaget uppgjord approximativ rekonstruktionsbalans per den 31 december 1933, enligt vilken de i statens ägo nu befintliga aktierna skulle kunna uppskattas till ett värde av 2.6 miljoner kronor. För att icke enligt avtalet behöva avstå från denna eventuella tillgång skulle staten enligt departementschefens förslag tillskjuta det för rekonstruktionen erforderliga beloppet 16 miljoner kronor. Utskottet kan för sin del icke finna en sådan åtgärd vara ur statsekonomiska synpunkter tillräddig, i synnerhet som nämnda belopp måste disponeras för infriande av bankkulder, av vilka 5.4 miljoner kronor torde sakna betryggande säkerhet. Här föreligger sålunda en uppenbar förlustrisk, avsevärt överstigande det värde, aktierna i statens hand enligt förenämnda approximativa beräkning skulle representera.

I detta sammanhang vill utskottet erinra, att den styrelse för bolaget, vilken tillsatts å ordinarie bolagsstämman år 1933 och vilken enligt samma års riksdags uttalade önskan särskilt undersökt riktlinjerna för den framtida förvaltningen av Hälleforskoncernen, för sin del enhälligt uttalat, att ytterligare kapitalinvestering i denna koncern med de risker, som därmed vore förenade, icke vore från statens sida motiverad vare sig av det återstående värdet av statens intresse i bolaget eller av förräntningsmöjligheterna. Utskottet har ansett sig böra fästa särskilt avseende vid detta uttalande.

Med hänsyn till vad nu anförts har utskottet funnit sig icke kunna tillstyrka det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget, att staten skulle övertaga bankens fordringar genom inlösande av desamma. I stället förordar utskottet, att staten utnyttjar nu förefintlig möjlighet till avveckling av sitt engagemang i Hälleforsbolaget och därigenom kommer ifrån alla de ytterligare förlustrisker, som äro förenade med detta engagemang. Utskottet tillstyrker alltså, att staten i enlighet med avtalet till banken

överlåter sina aktier i bolaget och sin fordran hos bolaget på grund av lämnad kredit.

Vid sitt ståndpunktstagande till den i propositionen berörda frågan har utskottet icke förbisett, att vissa sociala synpunkter förtjäna beaktande i detta sammanhang. Utskottet vill härutinnan erinra, att, när riksdagen i fjol lämnade sitt medgivande till den av Kungl. Maj:t då föreslagna stödaktionen, detta skedde under uttryckligt uttalande av riksdagen, att stödaktionen borde betraktas såsom en rent tillfällig, huvudsakligen av sociala skäl betingad åtgärd, åsyftande att genom driftens uppehållande undvika arbetslöshet och andra sociala vådor. Detta syfte har också, såsom framgår av det anförda, uppnåtts. Bolagets styrelse har nu givit uttryck åt den uppfattningen, att därest Skandinaviska Kreditaktiebolaget bleve ägare till företaget det skulle ligga i dess ekonomiska intresse att allttjämt i möjligaste mån utnyttja företagets produktionskapacitet, vadan det ur social synpunkt icke syntes föreligga skäl för staten att ikläda sig några nya risker. Till denna uppfattning, som delats av kommerskollegium och fullmäktige i riksgäldskontoret, ansluter även utskottet sig.

Aberopande det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen, med bifall till motionerna I: 374 och II: 651, må avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 8 juni 1934.

På sammansatta stats- och bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling hava närvarit:

från statsutskottet: herrar Nilsson i Malmö, P. A. Bergström, J. Pålsson*, Thar Jonsson i Eskilstuna, Aronson, Andersson i Ovanmyra och Weijne; samt

från bankoutskottet: herrar Åkerberg, Lindgren, Hansén, Stendahl, Leffler, Bäcklund Ryberg och Andersson i Falkenberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Akerberg, Nilsson* i Malmö, *P. A. Bergström, Jonsson* i Eskilstuna, *Weijne, Bäcklund* och *Andersson* i Falkenberg, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Såsom departementschefen framhållit skulle ej minst med hänsyn till den fortsatta stigande tendensen i konjunkturutvecklingen och svårigheten att draga bestämda slutsatser ur erfarenheterna från den relativt korta tid, som förflutit från stödaktionens inledande förlidet år, ett uppskov med ett slutligt ståndpunktstagande till den föreliggande frågan hava varit önskvärt. Då emellertid den kreditgivande banken ställt sig avvisande till förslaget härom, har en situation uppstått, då allenast två alternativa utvägar stå till buds, antingen överlåtande utan vederlag av statens intressen i Hälleforsbolaget å banken eller statens övertagande av bankens fordringar genom inlösande av desamma. Det är uppenbart, att vid valet mellan dessa alternativ de ekonomiska synpunkterna måste träda i förgrunden. Då emellertid frågan även berör sociala intressen av icke obetydlig omfattning, måste dessa jämväl komma att påverka ett beslut i den ena eller andra riktningen.

Enligt den av styrelsen för Hälleforsbolaget uppgjorda approximativa rekonstruktionsbalansen per den 31 december 1933 skulle, utöver Kreditkassans genom stödaktionen uppkomna fordran, ett belopp av 2.6 miljoner kronor utgöra statens nuvarande intresse i bolaget. Statens aktier i bolaget synas alltså fortfarande representera ett visst värde. Att staten vid sådant förhållande skulle till banken utan något som helst vederlag överlåta såväl sina aktier som fordringar i bolaget har synts utskottet varken rimligt eller välbetänkt.

I detta sammanhang torde jämväl böra framhållas, att bolagets rörelse under år 1933 — trots vissa ogynnsamma förhållanden, främst vattenbrist samt stormfällning i skogarna — utvisat, efter vederbörliga avskrivningar, en förlust av endast 1.6 miljoner kronor mot 4.6 miljoner kronor under år 1932, samt att de förbättrade konjunkturerna för åtskilliga av bolagets verksamhetsgrenar torde komma att medföra ett avsevärt bättre driftresultat under innevarande år. Genom rationaliseringsåtgärder, åsyftande koncentration av rörelsen till bolagets mera konkurrenskraftiga tillverkningar, torde företagets räntabilitet otvivelaktigt kunna förbättras. En av bolagets styrelse framlagd räntabilitetskalkyl utvisar, att bolaget vid nuvarande prisläge och normal produktion skulle kunna lämna över-skott, tillräckligt för att med 4.3 procent förränta ett kapital av omkring

15 miljoner kronor. Med hänsyn härtill håller utskottet icke för uteslutet, att därest den i propositionen föreslagna rekonstruktionen genomföres och i anslutning därtill erforderlig rationalisering vidtages, bolaget skulle kunna hava möjlighet att lämna skälig förräntning av det aktiekapital, som enligt rekonstruktionsplanen förutsättes vara investerat i bolaget.

Några avgörande skäl för att de nödvändiga rationaliseringsåtgärderna icke lika väl skulle kunna genomföras av staten som av enskild företagare hava enligt utskottets mening icke förebragts. Angelägenheten av att dylika åtgärder vidtagas torde vara uppenbar och lär med säkerhet även komma att beaktas av Kungl. Maj:t vid genomförandet av bolagets rekonstruktion.

De sålunda av utskottet ifrågasatta rationaliseringsåtgärderna måste otvivelaktigt, åtminstone under en övergångstid, hava till följd vissa sociala olägenheter genom minskade arbetstillfällen o. dyl. Man torde dock kunna antaga, att dessa olägenheter skola kunna minskas i den mån ökad verksamhet i de grenar av bolagets rörelse, som äro ekonomiskt bärande, kommer till stånd. Därest bolaget kommer i enskild ägo kan det emellertid, såsom departementschefen framhållit, befaras, att hänsynen till ortsbefolkningens försörjningsmöjligheter kommer att skjutas i bakgrunden, enär en driftnedläggelse inom koncernen måhända ur privatekonomisk synpunkt kunde framstå som motiverad. Den större arbetslöshet, som sålunda synes sannolik vid enskild drift av företaget, skulle givetvis komma att medföra ökade kostnader för statsverket. Detta är en omständighet, som bör beaktas i samband med de ekonomiska kalkylerna.

Med hänsyn till vad sålunda anförts, finner utskottet sig böra biträda det i propositionen framlagda förslaget.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen, med avslag å motionerna I: 374 och II: 651, må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.»